

NOTA DE FUNDAMENTARE
la proiectul de lege privind protejarea monumentelor istorice

1. Denumirea sau numele autorului și, după caz, a/al participanților la elaborarea proiectului actului normativ

Proiectul de lege privind protejarea monumentelor istorice a fost elaborat de Ministerul Culturii (în continuare - MC), cu consultarea instituțiilor subordonate, cu consultarea prealabilă a Ministerului Finanțelor, a specialiștilor în domeniul patrimoniului cultural, precum și a unui expert juridic în domeniul patrimoniului cultural, desemnat de Biroul Regional UNESCO pentru Știință și Cultură în Europa (UNESCO)

2. Condițiile ce au impus elaborarea proiectului actului normativ

2.1. Temeiul legal sau, după caz, sursa proiectului actului normativ

Elaborarea proiectului de lege derivă din Programul Național de Aderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană pentru anii 2026-2029, aprobat prin Hotărârea de Guvern nr. 818/2025 (în continuare – PNA), (Clusterul 3. Competitivitate și creștere incluzivă, Capitolul 26. Educație și cultură, Anexa A - acțiunea nr. 32); Strategia națională pentru cultură și patrimoniu pentru anii 2025-2035, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 623/2025

Cadrul normativ actual aplicabil raporturilor analizate constă din:

Cadrul normativ primar care include:

Legea nr. 1530/1993 privind ocrotirea monumentelor (republicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2022, nr. 326-333, art. 624) cu modificările ulterioare, precum și alte acte normative conexe:

Legea culturii nr. 413/1999;

Legea privind Fondul național al culturii nr. 12/2024;

Legea cadastrului bunurilor imobile nr. 1543/1998;

Codul penal al Republicii Moldova nr. 985/2002;

Codul contravențional al Republicii Moldova nr. 218/2008;

Codul urbanismului și construcțiilor nr. 434/2023.

Cadrul normativ secundar include:

Hotărârea Parlamentului nr. 1531/1993 pentru punerea în aplicare a Legii privind ocrotirea monumentelor (aprobarea Registrului monumentelor RM ocrotite de stat);

Hotărârea Guvernului nr. 147/2021 cu privire la organizarea și funcționarea MC;

Hotărârea Guvernului nr. 1114/2006 cu privire la crearea Agenției de Inspectare și

Restaurare a Monumentelor, care urmează a fi abrogată prin proiectul hotărârii de Guvern cu privire la organizarea și funcționarea Agenției de Inspectare a Monumentelor (nr. unic 33/MC/2026);

Hotărârea Guvernului nr. 116/2025 privind aprobarea Regulamentului de organizare și funcționare a Consiliului Național al Monumentelor Istorice;

Hotărârea Guvernului nr. 485/2022 cu privire la reorganizarea prin fuziune (absorbție) a unor instituții din domeniile educației, cercetării și inovării și modificarea unor hotărâri ale Guvernului.

2.2. Descrierea situației actuale și a problemelor care impun intervenția, inclusiv a cadrului normativ aplicabil și a deficiențelor/lacunelor normative

Urmare analizei efectuate, în baza evaluării situației actuale în domeniul monumentelor istorice din Republica Moldova, precum și a studierii politicilor, cadrului normativ și instituțional de protecție și valorificare, se constată următoarele probleme fundamentale:

1) un domeniu al protejării monumentelor istorice cu funcționalitate redusă;

2) abordare fragmentară și nesistemică în protejarea monumentelor istorice;

3) un nivel insuficient de protejare a monumentelor istorice, parte a patrimoniului cultural național.

Probleme specifice care necesită soluționare pentru îmbunătățirea situației sunt:

- 1) carențe legislative și dificultăți în aplicarea normelor existente;
- 2) fragmentarea și ineficiența sistemelor de evidență și gestiune a informațiilor despre monumentele istorice;
- 3) insuficiența și fragmentarea cadrului instituțional pentru protejarea patrimoniului cultural, precum și eficiența limitată a instituțiilor statului cu atribuții în domeniul protejării monumentelor istorice;
- 4) resurse financiare insuficiente și lipsa unui mecanism eficient de gestionare a finanțării pentru protejare, intervenții și valorificare a monumentelor istorice;
- 5) educație, cercetare și formare profesională necorelate cu necesitățile specifice ale domeniului;
- 6) implicarea redusă a societății în activitățile de protejare a monumentelor istorice;
- 7) vulnerabilitatea monumentelor istorice în fața riscurilor naturale, schimbărilor globale, climatice și a dezvoltării necontrolate;
- 8) degradarea și pierderea monumentelor istorice din cauza intervențiilor inadecvate.

1) Carențe legislative și dificultăți în aplicarea normelor existente

Domeniul se confruntă cu probleme generate de insuficiența sau ambiguitatea normelor privind protejarea și restaurarea monumentelor istorice, norme fundamentale pentru aplicarea eficientă a legislației.

Insuficiența normelor de proiectare, autorizare și restaurare a monumentelor prejudiciază procesul de protejare a patrimoniului construit.

Prin urmare, se constată că atât cadrul normativ primar, cât și cel secundar în domeniul protejării patrimoniului construit sunt depășite, incomplete și neactualizate, ceea ce impune necesitatea elaborării prezentului proiect de lege, în scopul instituirii unui cadru legislativ coerent și calitativ, care să constituie baza pentru actualizarea și perfecționarea reglementărilor secundare din domeniu.

2) Fragmentarea și ineficiența sistemelor de evidență și gestiune a informațiilor despre monumentele istorice

Cadrul legal actual nu reglementează clar care bunuri imobile pot fi supuse procedurii de clasare, nici modalitatea de desfășurare a acestei proceduri.

Registrul monumentelor Republicii Moldova ocrotite de stat (în continuare – Registrul monumentelor) a fost aprobat de Parlament în baza unei liste elaborate de Academia de Științe a Moldovei, fără prezentarea, la momentul clasării, a dosarelor individuale, care să includă date precum numărul cadastral, adresa exactă, starea tehnică sau descrierea aspectului arhitectonic a fiecărui bun imobil etc. Lista a fost alcătuită pe baza Listei monumentelor de istorie și cultură de importanță națională și locală, publicată în 1981, întocmită în temeiul Hotărârii Guvernului RSSM nr. 211 din 23.06.1975, precum și în baza deciziilor autorităților executive raionale și orașenești, fiind completată ulterior cu monumente nou identificate în urma cercetării fondului construit istoric.

Până în anul 2018 Registrul monumentelor includea categorii precum „arhitectură”, „artă”, „arheologie” și „istorie”. Ulterior, monumentele de „artă” și „arheologie” au fost excluse și înscrise, respectiv, în Registrul național al monumentelor de for public (2018) și Registrul național arheologic (2024). Este important de menționat că, monumentele înscrise în Registrul monumentelor nu au fost inventariate în mod sistematic de la momentul aprobării acestuia. Actualizările ulterioare s-au limitat la introducerea unor monumente nou clasate, eliminarea celor declasate sau corectarea unor erori de redactare.

În prezent, Registrul monumentelor include peste 1800 de monumente de arhitectură de categorie națională și locală - un număr care însă nu reflectă fidel situația reală din teren. La acestea se adaugă și alte bunuri istorice protejate prin registrele aprobate de autoritățile publice locale. Astfel, numărul total al monumentelor istorice clasate și luate sub protecție este semnificativ mai mare, incluzând monumente, ansambluri și situri.

Nepublicarea Registrului monumentelor până în anul 2010 a generat un vid normativ privind regimul de protejare a patrimoniului cultural imobil. Astfel, timp de 17 ani monumentele istorice au fost private de protecția statului, întrucât Legea nr. 1530/1993 privind ocrotirea monumentelor prevede expres că statutul de monument ocrotit se aplică doar obiectelor înscrise în Registrul monumentelor.

În prezent, informațiile privind monumentele istorice sunt greu accesibile, neactualizate și nedigitalizate, ceea ce limitează considerabil eficiența gestiunii și a procesului decizional. De asemenea, volumul mare de informații din arhive, îngreunează identificarea rapidă și exactă a datelor relevante pentru un anumit monument istoric, ceea ce afectează eficiența activităților de cercetare, documentare și protejare a patrimoniului construit.

3) Insuficiența și fragmentarea cadrului instituțional pentru protejarea patrimoniului cultural, precum și eficiența limitată a instituțiilor statului cu atribuții în domeniul protejării monumentelor istorice

Fragmentarea responsabilităților instituționale și eficiența redusă a mecanismelor organizaționale și procedurale afectează în mod direct capacitatea de protejare a monumentelor istorice. Problemele identificate includ lipsa unui cadru instituțional consolidat, insuficiența personalului calificat, fluctuația ridicată a resurselor umane, nivelul scăzut de motivare și capacitatea administrativă limitată a instituțiilor implicate. Mai multe studii, rapoarte și strategii relevă faptul că lipsa unui cadru instituțional adecvat pentru protejarea patrimoniului cultural, alături de insuficiența resurselor umane specializate în conservare, restaurare și managementul patrimoniului cultural, reprezintă una dintre cele mai grave și persistente vulnerabilități ale sectorului.

4) Resurse financiare insuficiente și lipsa unui mecanism eficient de gestionare a finanțării pentru protejarea și valorificarea monumentelor istorice

Potrivit Strategiei de dezvoltare a culturii „Cultura 2020”¹, analiza cheltuielilor publice arată că peste 50% din resursele bugetare din domeniu sunt direcționate spre întreținerea edificiilor aflate în gestiunea instituțiilor din subordinea MC și spre salarizarea personalului. În schimb, pentru activități privind protejarea monumentelor, precum inventarierea, evidența, restaurarea și reabilitarea, sunt alocate fonduri extrem de limitate sau chiar inexistente. Problema finanțării sectorului este una sistemică și este determinată, în principal, de un model bugetar care nu încurajează performanța și nici dezvoltarea durabilă. În aceste condiții, componenta legată de protejare a patrimoniului construit, rămâne stagnată.

Totodată, subprogramul prioritar „Protejarea patrimoniului cultural național”, care dispune de un potențial semnificativ de dezvoltare, beneficiază în mod constant de o finanțare necorespunzătoare, aproape simbolică - 0,2% din PIB-ul Republicii Moldova, ceea ce limitează capacitatea de intervenție și planificare strategică.

Legea nr. 1530/1993 privind ocrotirea monumentelor prezintă deficiențe de coerență și claritate în ceea ce privește delimitarea responsabilităților autorităților publice centrale și locale în protejarea, conservarea și restaurarea monumentelor istorice. Astfel, art. 11 prevede la alin. (1) că, „de competența Parlamentului țin: [...] aprobarea programului de stat privind ocrotirea, conservarea și restaurarea monumentelor; finanțarea acestui program și acordarea de subvenții nerambursabile de la bugetul de stat.”, iar la alin. (2) „de competența Guvernului țin: [...], întocmirea programului de stat privind ocrotirea, conservarea și restaurarea monumentelor; finanțarea acestui program de la bugetul de stat.”. La alin. (3) este stabilit că, „de competența consiliilor raionale, municipale, orășenești și comunale țin: [...]; întocmirea programelor privind ocrotirea, conservarea și restaurarea monumentelor de importanță locală, finanțarea acestor programe și acordarea de subvenții nerambursabile de la bugetele locale. Autoritățile publice locale de nivelul întâi și al doilea contribuie, în condițiile legii, la ocrotirea monumentelor incluse în Registrul monumentelor situate pe teritoriul administrat.”. Mai mult ca atât, prin art. 31, Legea păstrează Ministerul Culturii în calitate de intermediar pentru

¹ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=60253&lang=ro

finanțarea de la bugetul de stat a restaurărilor; art. 31 alin. (2) stipulează că „*Organele de stat pentru ocrotirea monumentelor se prezintă în calitate de beneficiari ai lucrărilor de conservare, restaurare sau reparație prin împuterniciții lor, acordând deținătorilor de monumente ajutor cu specialiști, precum și cu materiale și ajutor financiar.*” Totodată, prin modificările legislative operate în 2007 (LP nr. 177-XVI din 20.07.2007), au fost abrogate prevederile care obligau Guvernul să prevadă anual în bugetul de stat fonduri pentru restaurare, a căror repartizare se făcea prin Ministerul Culturii. În prezent, câteva programe de susținere a protejării monumentelor istorice sunt incluse în Fondul național al culturii (Legea nr. 12/2024, modificată prin LP142/2025), care acoperă studii de fezabilitate, proiectare, efectuarea intervențiilor asupra monumentelor, precum și activități de documentare, inventariere, digitalizare și promovare. Totuși, integrarea acestor măsuri într-un fond cu obiective foarte largi, destinat întregului sector cultural, reduce eficiența și vizibilitatea intervențiilor asupra patrimoniului construit. Pentru a asigura o gestionare unitară și transparentă a resurselor, noua lege privind protejarea monumentelor istorice propune crearea *Fondului național al patrimoniului cultural* - un instrument financiar care să acopere integral aspectele legate de protejarea și valorificarea patrimoniului cultural. Acesta va include activitățile de identificare, cercetare, documentare, inventariere, clasare, stabilire a zonelor de protecție, prevenire a distrugerii sau mutilării, elaborare a studiilor de fezabilitate, proiectare și realizare a lucrărilor de restaurare, conservare și intervenții de urgență, precum și digitalizarea, promovarea și punerea în valoare a monumentelor în contextul istorico-arhitectural și urbanistic. Prevederile referitoare la patrimoniul imobil introduse în Fondul național al culturii vor fi transferate integral în noul fond, pentru a evita suprapunerile și pentru a consolida resursele financiare dedicate exclusiv protejării patrimoniului cultural. Totodată, prin acest demers, se recuperează mecanismele pierdute prin modificările din 2007, adaptându-le la nevoile actuale de gestionare și intervenție.

5) Educație, cercetare și formare profesională necorelate cu necesitățile specifice ale domeniului

Cercetarea în domeniul protejării monumentelor istorice este slab dezvoltată și insuficient conectată la nevoile practice, iar inovarea și interdisciplinaritatea sunt sprijinite într-o măsură limitată.

Oferta educațională și programele de formare profesională nu corespund cerințelor reale ale domeniului, ceea ce generează un deficit de specialiști calificați în proiectarea și executarea intervențiilor asupra monumentelor istorice.

Lipsa cadrelor specializate determină consecințe grave, precum admiterea necondiționată la proiectarea lucrărilor de intervenție (conservare, restaurare, adaptări etc.) a unor arhitecți și ingineri care nu dețin cunoștințe teoretice și experiență practică în domeniul patrimoniului construit. La fel de problematică este și acordarea dreptului de executare a acestor lucrări unor firme de construcție fără experiență specifică și fără angajați calificați (muncitori, șefi de șantier etc.).

În plus, sistemul de atestare profesională nu acoperă toate ocupațiile necesare pentru restaurarea și conservarea monumentelor istorice, accentuând lipsa resurselor umane specializate.

Principalele cauze ale acestor carențe sunt:

- absența instituțiilor specializate care să ofere formare și perfecționare pentru arhitecți și ingineri pentru intervențiile asupra monumentelor istorice;
- existența unei oferte educaționale în domeniul construcțiilor care nu acoperă integral formarea muncitorilor calificați în tehnici tradiționale și în lucrări specifice de conservare și restaurare a monumentelor istorice;
- deficiența atestării proiectanților în domeniu și licențierii operatorilor economici specializați pe executarea lucrărilor de intervenție la monumente;
- atribuirea responsabilității privind atestarea proiectanților unei autorități publice centrale care nu deține competențe funcționale în domeniul protejării monumentelor istorice.

6) Implicarea redusă a societății în activitățile de protejare a monumentelor istorice

Promovarea insuficientă a patrimoniului cultural în plan educațional, social, turistic și economic contribuie la o slabă conștientizare a rolului și importanței monumentelor istorice atât pentru dezvoltarea spirituală a societății, cât și pentru dezvoltarea economică a țării. Este important ca societatea să conștientizeze necesitatea protejării monumentelor.

Interesul și nivelul de înțelegere a publicului cu privire la valoarea patrimoniului cultural, în special a monumentelor istorice, sunt limitate, iar inițiativele de educare, informare și sensibilizare sunt sporadice și insuficiente.

Colaborarea intersectorială este dificilă, iar numărul programelor și proiectelor care implică comunitatea, autoritățile locale sau sectorul privat în activități de protejare și valorificare a patrimoniului este redus.

7) Vulnerabilitatea monumentelor istorice în fața riscurilor naturale, schimbărilor globale, climatice și a dezvoltării necontrolate

Monumentele istorice sunt insuficient protejate în fața cataclismelor naturale (cutremure, inundații), a schimbărilor climatice și a dezvoltării urbanistice necontrolate, în principal din cauza lipsei unui sistem funcțional de evaluare a vulnerabilităților și a riscurilor la care sunt expuse.

Probleme legate de administrarea defectuoasă a dezvoltării teritoriale

În conformitate cu legislația în domeniul protejării monumentelor, urbanismului și amenajării teritoriului, documentația de urbanism și amenajare a localităților urbane și rurale trebuie să includă un compartiment dedicat protejării monumentelor, cu delimitarea zonelor de protecție și stabilirea reglementărilor specifice. Cu toate acestea, în practica anterioară, la elaborarea documentației de urbanism a localităților din Republica Moldova, în majoritatea cazurilor, nu se ținea cont de componenta patrimoniu cultural.

Astfel, s-a constatat că 85 de edificii cu statut protejat sunt demolate (44 între 1995-2006, 41 între 2006-2012), 155 de edificii cu statut protejat au suferit intervenții structurale care au afectat autenticitatea și integritatea acestora și a zonelor de protecție. În același timp, 20 de edificii se află în proces avansat de degradare/ruinare. În total 260 de edificii au fost deteriorate sau demolate.

O problemă suplimentară este *administrarea ineficientă a dezvoltării teritoriale*, care generează efecte negative asupra calității vieții urbane. Autoritățile locale administrează și valorifică teritoriul din jurisdicția sa prin reglementare, adică prin atribuirea funcțiilor terenurilor conform strategiilor de dezvoltare adoptate. Lipsa instrumentelor de control al teritoriilor și al datelor exacte despre dezvoltarea orașului afectează creșterea și extinderea echilibrată a orașului.

Dezvoltarea urbanistică necontrolată, în absența unor reglementări clare privind conservarea caracterului istoric al zonelor protejate, contribuie direct la pierderea autenticității și degradarea peisajului cultural.

8) Degradarea și pierderea monumentelor istorice din cauza intervențiilor inadecvate

Starea precară de conservare a monumentelor istorice este accentuată de lipsa unor politici investiționale coerente și a unor reglementări clare care să asigure calitatea intervențiilor de restaurare și conservare.

Aplicarea necorespunzătoare a măsurilor de eficiență energetică conduce la mutilări și distrugerii ireversibile ale clădirilor istorice.

Abandonul, vandalismul și intervențiile neautorizate afectează grav integritatea patrimoniului construit, conducând adesea la pierderi ireversibile.

Legea nr. 1530/1993 privind ocrotirea monumentelor nu reglementează o serie de aspecte fundamentale pentru un sistem eficient de protejare a patrimoniului construit, printre care:

- clasarea, declasarea și inventarierea monumentelor (legea stabilește doar printr-un alineat că evidența monumentelor se ține prin Registrul monumentelor Republicii Moldova ocrotite de stat);

- autorizarea/avizarea intervențiilor asupra monumentelor (legea doar menționează eliberarea avizului CNMI pentru proiectele de intervenții la monumente și în zonele lor de protecție, examinate conform etapelor de execuție (schiță de proiect și proiect de execuție), fără a fi stabilite prevederi procedurale pentru obținerea acestuia);

- nu asigură monitorizarea și condiționarea tranzacțiilor de înstrăinare a monumentelor, de obligativitate a includerii în actele de proprietate, cumpărare-vânzare, acest aspect fiind reglementat în linii generale, fără a fi stabilite prevederi procedurale pentru notificarea dreptului de preemțiune sau specificarea instituțiilor responsabile de implementare.

Reglementările Legii nr. 1530/1993 prevăd un sistem instituțional insuficient pentru exercitarea sarcinilor care ar asigura protejarea monumentelor. Se prevede doar crearea Agenției de Inspectare a Monumentelor și investirea acesteia cu atribuții de inspectare, control și supraveghere, la caz, controlul urmând însă a fi efectuat doar în comun cu Inspectoratul Național pentru Supraveghere Tehnică. Atribuțiile ce țin de identificarea bunurilor imobile pasibile de clasare, inventarierea monumentelor, cercetarea și promovarea monumentelor, precum și alte atribuții importante pentru protejarea și valorificarea acestora rămânând neatribuite nici unei instituții din subordine.

Reglementările actuale privind finanțarea protejării monumentelor sunt vagi și necorelate cu cadrul financiar actual. Prin Legea nr. 12/2024 privind Fondul național al culturii au fost introduse programe de sprijin pentru monumente, însă acesta rămâne parte dintr-un fond generalist, fără a oferi un mecanism coerent și dedicat patrimoniului cultural.

În lipsa intervenției normative, aceste deficiențe generează costuri economice și administrative semnificative pentru sectorul public și privat (întârzieri investiționale, litigii, intervenții neconforme, pierderea valorii economice și turistice), precum și riscuri crescute de degradare/distrugere ireversibilă a monumentelor istorice. Proiectul urmărește reducerea acestor costuri și riscuri prin reguli clare, mecanisme de control și instrumente de evidență/monitorizare, asigurând proporționalitatea cerințelor pentru intervenții cu impact diferit.

3. Obiectivele urmărite și soluțiile propuse

3.1. Principalele prevederi ale proiectului și evidențierea elementelor noi

Obiectivele legii sunt:

a) eficientizarea sistemului de evidență, documentare, întreținere, conservare, restaurare și punere în valoare a monumentelor istorice;

b) asigurarea protejării monumentelor istorice ca resurse esențiale pentru dezvoltarea durabilă, pentru consolidarea identității culturale, indicatori ai nivelului de democratizare a societății și expresii ale rădăcinilor culturale comune europene;

c) asigurarea cadrului normativ necesar desfășurării activităților de protejare a monumentelor istorice;

d) consolidarea cadrului instituțional pentru implementarea eficientă a măsurilor de protejare a monumentelor istorice;

e) stabilirea obligațiilor și responsabilităților autorităților publice, proprietarilor și deținătorilor cu orice titlu ai monumentelor istorice;

f) crearea unui sistem funcțional de finanțare a activităților de protejare a monumentelor istorice.

Proiectul de lege este structurat în 12 capitole:

Capitolul I. DISPOZIȚII GENERALE

Capitolul II. CADRUL GENERAL AL PROTEJĂRII MONUMENTELOR ISTORICE

Capitolul III. EVIDENȚA ȘI CLASAREA MONUMENTELOR ISTORICE

Capitolul IV. INTERVENȚII LA MONUMENTELE ISTORICE ȘI ÎN ZONA LOR DE PROTECȚIE

Capitolul V. ORGANIZAREA INSTITUȚIONALĂ ȘI COMPETENȚELE
AUTORITĂȚILOR PUBLICE ÎN DOMENIUL PROTEJĂRII MONUMENTELOR
ISTORICE

Capitolul VI. ATRIBUȚIILE AUTORITĂȚILOR ADMINISTRAȚIEI PUBLICE LOCALE
ÎN DOMENIUL PROTEJĂRII MONUMENTELOR ISORICE

Capitolul VII. OBLIGAȚIILE PROPRIETARILOR DE MONUMENTE ISTORICE

Capitolul VIII. REPARAREA PREJUDICIULUI ADUS MONUMENTELOR ISTORICE

Capitolul IX. FINANȚAREA ACTIVITĂȚILOR DE PROTEJARE A MONUMENTELOR
ISTORICE

Capitolul X. COOPERAREA ÎN DOMENIUL PROTEJĂRII MONUMENTELOR
ISTORICE ȘI APLICAREA CONVENȚIILOR INTERNAȚIONALE

Capitolul XI. RĂSPUNDEREA PENTRU ÎNCĂLCAREA PREZENTEI LEGI

Capitolul XII. DISPOZIȚII FINALE ȘI TRANZITORII

Elemente noi ale proiectului:

Proiectul de lege privind protejarea monumentelor istorice introduce o serie de reforme structurale și conceptuale menite să modernizeze cadrul normativ național, să consolideze capacitățile instituționale și să asigure o abordare integrată, conformă standardelor și practicilor europene în domeniul patrimoniului cultural.

Un element de noutate esențial constă în consacrarea expresă a Institutului Patrimoniului Cultural (IPC) ca instituție publică de specialitate, aflată în subordinea Ministerului Culturii, cu rol de cercetare, documentare, expertiză, formare profesională și coordonare metodologică în domeniul protejării monumentelor istorice. Până în prezent, legislația națională privind patrimoniul cultural nu a reglementat activitatea IPC. Reorganizarea IPC se va realiza prin aprobarea unei structuri, aliniată practicilor instituționale din statele membre ale Uniunii Europene. Prin această reformă se urmărește consolidarea unei echipe profesionale, capabile să coordoneze activitățile de cercetare fundamentală și aplicativă și să contribuie la implementarea coerentă a politicilor culturale și de protejare a monumentelor istorice.

Un alt element de noutate constă în redenumirea Agenției de Inspectare a Monumentelor în Inspectoratul Național al Monumentelor, în vederea corelării denumirii instituției cu atribuțiile exercitate în domeniul supravegherii și controlului de stat asupra respectării regimului de protecție a monumentelor istorice.

O altă inovație substanțială o constituie instituirea Fondului național al patrimoniului cultural, conceput ca un mecanism unic și transparent de finanțare a activităților de protejare, conservare și valorificare a monumentelor istorice. Fondul va permite gestionarea unitară a tuturor surselor financiare destinate acestui domeniu. Prin această măsură, se depășește fragmentarea actuală a surselor de finanțare și se aliază Republica Moldova modelelor europene de bună practică, unde finanțarea patrimoniului cultural este asigurată prin mecanisme publice dedicate, gestionate la nivel național, precum în cazul României prin Institutul Național al Patrimoniului (<https://patrimoni.ro>) și programele finanțate din fonduri publice, precum și al Poloniei prin National Institute of Cultural Heritage (<https://nid.pl>), care asigură o distribuție coordonată și eficientă a resurselor pentru protejarea patrimoniului cultural.

Totodată, proiectul instituie un sistem integrat de prevenire a degradării și a intervențiilor ilegale asupra monumentelor istorice, prin consolidarea instrumentelor de control și aplicarea principiului răspunderii patrimoniale. Aceste măsuri sunt aliniată Recomandărilor Consiliului Europei (2020/C 186/01) privind gestionarea riscurilor și protecția patrimoniului cultural în situații de urgență.

În același timp, proiectul introduce obligația expresă de inventariere, actualizare și digitalizare a evidenței monumentelor istorice, prin dezvoltarea și consolidarea Sistemului informațional „Inventarul monumentelor”, administrat de Ministerul Culturii prin intermediul Institutului Patrimoniului Cultural. Digitalizarea patrimoniului cultural imobil va contribui la transparență, accesibilitate și interoperabilitate între bazele de date naționale, oferind o imagine

completă asupra stării patrimoniului construit și facilitând deciziile privind intervențiile prioritare. Această componentă este în deplină concordanță cu obiectivele Strategiei naționale pentru cultură și patrimoniu 2035, precum și cu inițiativele europene „Digital Europe” și „Cultural Heritage in the Digital Age”, care promovează utilizarea tehnologiilor digitale în gestionarea și valorificarea patrimoniului cultural.

Prin ansamblul acestor măsuri, proiectul de lege asigură modernizarea integrală a sistemului de protejare a monumentelor istorice.

3.2. Opțiunile alternative analizate și motivele pentru care acestea nu au fost luate în considerare

Menținerea cadrului legislativ actual, fără adoptarea unei noi reglementări, ar perpetua riscuri majore pentru monumentele istorice, printre care:

- lipsa mecanism financiar dedicat, ceea ce ar continua fragmentarea și insuficiența finanțărilor pentru restaurări și intervenții de urgență;
- suprapunerea și neclaritatea atribuțiilor între autoritățile centrale și locale, generând blocaje administrative și lipsă de responsabilitate;
- creșterea vulnerabilității monumentelor istorice în fața degradării, a intervențiilor ilegale și a factorilor de risc naturali sau antropici;
- imposibilitatea alinierii Republicii Moldova la practicile europene și la convențiile internaționale la care este parte (UNESCO, Consiliul Europei etc.);
- pierderea oportunităților de valorificare socio-economică a patrimoniului cultural (turism cultural, investiții locale, dezvoltare durabilă);
- imposibilitatea de a realiza inventarierea completă a monumentelor, elaborarea dosarelor monumentelor istorice, elaborarea dosarelor de clasare și actualizarea Registrului monumentelor, ceea ce ar menține lipsa unei baze de date credibile și operative.

4. Analiza impactului de reglementare

4.1. Impactul asupra sectorului public

Proiectul de lege stabilește un sistem complet și coerent de protecție a monumentelor istorice prin determinarea procedurilor de înscriere în Registrul național al monumentelor istorice, cu notarea statutului de monument în registrul bunurilor imobile, reglementarea intervențiilor asupra monumentelor istorice și în zonele lor de protecție, reglementarea procedurilor de emitere a actelor administrative și permissive privind intervențiile, administrarea și circuitul civil al bunurilor imobile cu statut de monument istoric, stabilirea unui sistem instituțional pentru punerea în aplicare a prevederilor legii, asigurarea condițiilor de sprijin financiar pentru protecția patrimoniului cultural.

4.2. Impactul financiar și argumentarea costurilor estimative

Implementarea prezentei legi implică atât costuri directe și indirecte pentru stat, cât și beneficii economice și sociale, inclusiv prin prevenirea și recuperarea prejudiciilor aduse patrimoniului cultural.

1. Costuri directe

1.1. Reorganizarea Institutului Patrimoniului Cultural

Opțiunea recomandată presupune consolidarea sistemului instituțional în domeniul patrimoniului cultural prin reorganizarea Institutului ca instituție bugetară în subordinea MC, finanțată din bugetul de stat, venituri colectate și alte surse neinterzise de legislație.

Stabilirea efectivului-limită este determinată de restructurarea atribuțiilor instituționale, inclusiv prin integrarea funcțiilor de cercetare, elaborare a documentațiilor de protecție, digitalizare a patrimoniului și implementare a programelor europene, ceea ce necesită formarea unei echipe multidisciplinare capabile să răspundă cerințelor complexe ale domeniului.

Finanțarea activității IPC va fi asigurată din:

- alocații de la bugetul de stat prin intermediul MC (pentru 43 unități de personal, dintre care 30 unități de specialitate, 3 unități de conducere și 10 unități de suport);

- alocații din Programul de finanțare instituțională a organizațiilor de drept public din domeniile cercetării și inovării (pentru 7 unități de cercetare și inovare);
- proiecte finanțate din surse externe de asistență;
- venituri colectate din prestarea serviciilor;
- donații, sponsorizări și alte surse legale.

Veniturile colectate vor proveni din:

- realizarea studiilor, cercetărilor și expertizelor de specialitate în domeniul protejării patrimoniului cultural;
- prestarea serviciilor tehnice și științifice de specialitate;
- editarea și comercializarea materialelor științifice;
- exploatarea fondurilor documentare și arhivistice;
- participarea la proiecte și programe culturale și științifice.

Mijloacele financiare vor fi utilizate pentru asigurarea funcționării instituției, dezvoltarea infrastructurii materiale și digitale, remunerarea și perfecționarea personalului, organizarea activităților științifice și de promovare a patrimoniului cultural, realizarea cercetărilor de teren, dezvoltarea și mentenanța sistemelor informaționale privind patrimoniul cultural, organizarea programelor de formare profesională, precum și pentru dotarea logistică necesară.

În contextul reorganizării, începând cu anul 2028, va fi necesară acoperirea cheltuielilor salariale ale IPC în sumă totală de 10.194,5 mii lei, dintre care, estimativ, 1.543,8 mii lei reprezintă cheltuieli aferente celor 7 unități de cercetare, care urmează a fi acoperite prin intermediul Ministerului Educației și Cercetării, în cadrul Programului de finanțare instituțională a organizațiilor de drept public din domeniile cercetării și inovării pentru anii 2028 - 2031.

Totodată, pentru asigurarea funcționalității instituției reorganizate, vor fi necesare resurse financiare în sumă estimativă de 1.200,0 mii lei, destinate dotării tehnice:

- procurare dronă și achiziționare a mijloacelor de transport necesare activităților de inventariere, cercetare și documentare în teritoriu a monumentelor istorice, fondului construit, elementelor de patrimoniu imaterial;
- procurării mobilierului, tehnicii de calcul și altor bunuri necesare dotării unităților suplimentare,

precum și pentru cheltuieli aferente:

- contractarea personalului auxiliar (curățenie, pază, mentenanță)
- dezvoltarea și mentenanța sistemelor informaționale;
- deplasări de serviciu pentru cercetări în teren.

Prin urmare, impactul financiar estimat al reorganizării IPC pentru anul 2028 va constitui 11.394,5 mii lei.

Ministerul Culturii a solicitat alocații bugetare pentru Cadrul bugetar pe termen mediu 2026–2028, la subprogramul 8503 „Protejarea și punerea în valoare a patrimoniului cultural național”, în vederea reorganizării și consolidării capacităților instituțiilor din domeniul patrimoniului cultural.

1.2. Sistemul informațional „Inventarul Monumentelor” - pentru dezvoltarea platformei, în Legea bugetului de stat pentru anul 2026 nr. 322/2025 sunt prevăzute alocații în sumă de 1000,0 mii lei.

2. Costuri indirecte și prevenirea prejudiciilor

Demolarea, degradarea sau mutilarea monumentelor istorice generează prejudicii majore statului (costuri de documentație tehnică și de proiect, demolarea construcțiilor ridicate ilegal, intervenții de urgență, restaurare/reconstituire, pierderi economice și de imagine pentru comunități și turismul cultural). Prin aplicarea legii se instituie mecanisme de prevenire, constatare, evaluare și recuperare a prejudiciilor, iar sumele recuperate de la persoanele responsabile se utilizează exclusiv pentru reabilitarea monumentelor afectate.

3. Surse de finanțare

- Bugetul de stat;

- Cofinanțări, proiecte naționale și internaționale, contribuții private și parteneriate public-privat/public-civic;

Odată cu instituirea Fondului național al patrimoniului cultural, sursele financiare destinate protejării și valorificării monumentelor istorice vor putea fi gestionate unitar prin acest fond, asigurând eficiență, transparență și sustenabilitate financiară.

4. Beneficii economice și sociale

Prevenirea prejudiciilor și mecanismul de recuperare a acestora reduc presiunea asupra bugetului public și cresc sustenabilitatea financiară a sistemului de protejare a monumentelor, cu efecte pozitive asupra dezvoltării locale și turismului cultural.

4.3. Impactul asupra sectorului privat

Proiectul de lege stabilește un cadru clar și previzibil privind regimul juridic al monumentelor istorice și al zonelor lor de protecție, cu implicații asupra obligațiilor de conformare, procedurilor administrative aplicabile și condițiilor de desfășurare a unor activități economice.

Categoriile de subiecți vizați

Prevederile proiectului se aplică, după caz, următoarelor categorii de persoane fizice și juridice din sectorul privat:

- a) proprietari și/sau deținători (posesori, chiriași/locatari, administratori, concesionari) ai monumentelor istorice;
- b) investitori și beneficiari ai lucrărilor (inclusiv dezvoltatori imobiliari) în zonele de protecție ale monumentelor;
- c) operatori economici și specialiști/prestatori de servicii implicați în intervenții (proiectare, expertizare tehnică, restaurare, conservare, reabilitare), inclusiv persoane supuse atestării;

Obligații și cerințe de conformare

Proiectul clarifică și, după caz, instituie obligații și proceduri relevante, în special:

- respectarea regimului de protecție și a obligațiilor de întreținere, precum și prevenirea degradării/mutilării/demolării ori a intervențiilor neautorizate;
- obținerea avizelor/actelor permissive aferente intervențiilor la monumente și în zonele lor de protecție, înainte de inițierea lucrărilor;
- respectarea principiilor și cerințelor tehnice/metodologice aplicabile intervențiilor;
- aplicarea mecanismelor procedurale asociate tranzacțiilor (inclusiv notificarea și exercitarea dreptului de preemțiune al statului, în condițiile legii);
- consemnarea în evidențele oficiale (inclusiv notarea calității de monument în Registrul bunurilor imobile), în scopul securității juridice și al transparenței.

Costuri de conformare și sarcini administrative

Aplicarea proiectului poate presupune, după caz, costuri de conformare și sarcini administrative, variabile în funcție de tipul activității și de natura/complexitatea intervențiilor, inclusiv:

- elaborarea documentațiilor (expertize tehnice, documentații de proiect, memorii/studii de fundamentare ș. a.) și timp aferent procedurilor de avizare;
- taxe aferente prestării unor servicii publice/administrative (emitere avize, atestare ș.a.);
- lucrări de întreținere periodică și conservare pentru prevenirea degradării.

Totodată, proiectul contribuie la reducerea costurilor generate de incertitudine și risc (litigii, opriri de șantier, demolări ulterioare, pierderi financiare din intervenții neconforme), prin standardizarea procedurilor, clarificarea competențelor și instituirea unor instrumente metodologice și digitale de evidență și monitorizare.

Răspundere și riscuri

Proiectul consolidează cadrul privind constatarea, evaluarea și repararea prejudiciilor cauzate monumentelor prin degradare, mutilare, demolare sau omisiunea lucrărilor de

întreținere, în condițiile legii. Evaluarea prejudiciului se realizează potrivit ghidului metodologic aprobat de Ministerul Culturii.

Beneficii și măsuri de reducere a poverii

Proiectul sporește predictibilitatea pentru proprietari, investitori și prestatori de servicii și contribuie la aplicarea uniformă a regulilor, inclusiv prin reducerea practicilor neconforme.

4.4. Impactul social

Proiectul de lege are un impact social preponderent pozitiv, prin consolidarea protecției monumentelor istorice ca bunuri de interes public și repere identitare ale comunităților. Implementarea prevederilor va contribui la păstrarea memoriei colective și la transmiterea valorilor culturale către generațiile viitoare, inclusiv prin introducerea unor mecanisme mai eficiente de prevenire a degradării și de intervenție în situații de risc.

Prin instituirea procedurilor de evidență, monitorizare și control, precum și prin clarificarea responsabilităților autorităților și ale deținătorilor/proprietarilor, se reduc vulnerabilitățile care duc la pierderea patrimoniului construit și se îmbunătățește calitatea mediului de viață în localități, în special în centre istorice și zone protejate. Totodată, reglementarea intervențiilor asupra monumentelor și în zonele lor de protecție va diminua conflictele sociale generate de dezvoltarea necontrolată, va spori transparența decizională și va întări încrederea publicului în aplicarea regulilor de protecție.

Legea creează premise pentru creșterea participării comunitare și a educației patrimoniale, prin promovarea punerii în valoare a monumentelor și prin dezvoltarea instrumentelor de informare publică (inclusiv evidențe digitale). Pe termen mediu și lung, restaurarea și valorificarea responsabilă a monumentelor pot genera efecte sociale indirecte, precum revitalizarea zonelor urbane și rurale, dinamizarea vieții culturale locale, crearea de oportunități de ocupare (în special în domenii tradiționale și servicii conexe) și consolidarea coeziunii comunitare.

În ansamblu, proiectul sprijină dezvoltarea durabilă și reziliența socială, prin protejarea patrimoniului cultural ca resursă strategică pentru identitate, educație, coeziune și calitatea vieții.

4.5. Impactul asupra mediului

Protejarea și valorificarea monumentelor istorice contribuie indirect la protecția mediului prin promovarea reutilizării și întreținerii fondului construit existent, reducând presiunea asupra resurselor naturale și asupra extinderii necontrolate a zonelor urbane. Restaurarea și conservarea clădirilor de patrimoniu se bazează, de regulă, pe utilizarea materialelor tradiționale și a tehnicilor cu impact redus asupra mediului, încurajând principiile economiei circulare și eficienței energetice.

Dezvoltarea sustenabilă a zonelor istorice favorizează totodată mobilitatea pietonală, turismul cultural responsabil și protecția peisajului cultural, contribuind la menținerea echilibrului între patrimoniul construit și mediul natural. Prin aceste măsuri, patrimoniul cultural imobil devine parte integrantă a strategiilor naționale de adaptare la schimbările climatice și de reducere a amprentei ecologice.

4.6. Alte impacturi și informații relevante

Nu este aplicabil.

5. Compatibilitatea proiectului actului normativ cu legislația UE

5.1. Măsuri normative necesare pentru transpunerea actelor juridice ale UE în legislația națională

Implementarea prevederilor proiectului va contribui la alinierea la prioritățile, standardele și bunele practici în domeniul protejării patrimoniului cultural, stabilite în actele UE atribuite, după cum urmează:

- *Concluziile Consiliului privind Cultura, arhitectura de înaltă calitate și mediul construit ca elemente-cheie ale inițiativei Noul Bauhaus European (2021/C 501 I/03)²*;
- *Recomandarea Comisiei Europene din 26 aprilie 2010 privind inițiativa de programare în comun a cercetării „Patrimoniul cultural și schimbările globale: o nouă provocare pentru Europa” (2010/238/UE)³*;
- *Cadrul de acțiune European pentru Patrimoniul cultural (document de lucru al Serviciilor Comisiei), 2018⁴*;
- *Concluziile Consiliului Uniunii Europene privind gestionarea riscurilor în domeniul patrimoniului cultural (2020/C 186/01)⁵*;
- *Comunicarea Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor. Spre o abordare integrată a patrimoniului cultural european, 2014⁶*.

5.2. Măsuri normative care urmăresc crearea cadrului juridic intern necesar pentru implementarea legislației UE

Nu este aplicabil.

6. Avizarea și consultarea publică a proiectului actului normativ

În scopul respectării prevederilor Legii nr. 239/2008 privind transparența în procesul decizional, anunțul privind inițierea procesului de elaborare a proiectului hotărârii a fost plasat pe pagina web oficială a Ministerului Culturii www.mc.gov.md directoriul *transparența* secțiunea *inițierea elaborării deciziilor* și pe portalul guvernamental, la adresa: <https://particip.gov.md/ro/document/stages/anunt-privind-initierea-procesului-de-elaborare-a-proiectului-de-lege-privind-protejarea-monumentelor/11861>). Proiectul urmează a fi avizării și consultării publice conform art. 32 din Legea nr. 100/2017 cu privire la actele normative.

7. Concluziile expertizelor

Proiectul de lege urmează a fi supus expertizei anticorupție și juridice conform art. 36 și 37 din Legea nr. 100/2017 cu privire la actele normative.

8. Modul de încorporare a actului în cadrul normativ existent

Intrarea în vigoare

(1) Prezenta lege intră în vigoare la expirarea termenului de 6 luni de la data publicării în Monitorul Oficial al Republicii Moldova.

(2) Prevederile art. 38 și art. 52 se aplică din data de 1 ianuarie 2028

(3) La data intrării în vigoare a prezentei legi se abrogă Legea nr. 1530/1993 privind ocrotirea monumentelor (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2010, nr. 15–17, art. 21).

(4) La data intrării în vigoare a prezentei legi, la Hotărârea Parlamentului nr. 1531/1993 (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2010, nr. 15–17, art. 24), cu modificările ulterioare, se operează următoarele modificări:

a) în titlu, sintagma „pentru punerea în aplicare a Legii privind ocrotirea monumentelor” se substituie cu sintagma „cu privire la Registrul monumentelor Republicii Moldova ocrotite de stat”;

b) „Art.2. – Se aprobă Registrul monumentelor Republicii Moldova ocrotite de stat (se anexează).” va avea următoarea redacție: „Se aprobă Registrul monumentelor Republicii Moldova ocrotite de stat (se anexează).”;

c) articolele 1, 3, 4 și 5 se abrogă.

² [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021XG1213\(03\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021XG1213(03))

³ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32010H0238>

⁴ <https://op.europa.eu/ro/publication-detail/-/publication/5a9c3144-80f1-11e9-9f05-01aa75ed71a1>

⁵ [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020XG0605\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020XG0605(01))

⁶ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014DC0477>

Dispoziții tranzitorii

(1) Până la aprobarea Registrului național al monumentelor istorice, prevăzut de prezenta lege, precum și a Registrului mormintelor și operelor comemorative de război, prevăzut de Legea nr. 161/2017 privind regimul mormintelor și operelor comemorative de război, rămâne în vigoare Registrul monumentelor Republicii Moldova ocrotite de stat aprobat prin Hotărârea Parlamentului nr. 1531/1993.

(2) La propunerea Ministerului Culturii, în termen de 12 luni de la data publicării în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, Guvernul:

a) va prezenta Parlamentului propuneri de modificare a legislației în vederea armonizării cu prevederile prezentei legi;

b) va prezenta Parlamentului, proiectul de lege privind aprobarea Registrului național al monumentelor istorice;

c) va aduce actele sale normative în concordanță cu prevederile prezentei legi;

d) va aproba actele normative necesare pentru aplicarea prezentei legi;

(3) Până la aprobarea actelor normative subsecvente prevăzute de prezenta lege, actele normative adoptate în temeiul Legii nr. 1530/1993 privind ocrotirea monumentelor se aplică în continuare, în măsura în care nu contravin prezentei legi.

9. Măsurile necesare pentru implementarea prevederilor proiectului actului normativ

Implementarea proiectului de lege va fi organizată de MC, în special prin intermediul instituțiilor de specialitate din subordine (Institutul Patrimoniului Cultural și Inspectoratul Național al Monumentelor), precum și al Consiliului Național al Monumentelor Istorice.

Supportul în implementare va fi asigurat de Guvernul Republicii Moldova, autoritățile publice centrale responsabile de domenii aferente domeniului protejării patrimoniului cultural național, autoritățile administrației publice locale.

Pentru implementarea prevederilor proiectului de lege va fi necesară revizuirea, modificarea și completarea cadrului normativ subordonat, inclusiv a actelor normative care reglementează domeniul protejării patrimoniului cultural, în vederea asigurării conformității acestora cu noile dispoziții legale.

Cristian JARDAN
Ministru